

## SPIS TREŚCI

|                                                                                                         |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Wykaz skrótów .....                                                                                     | 17 |
| Wprowadzenie .....                                                                                      | 21 |
| I. Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego (Wojciech Sadowski) .....                                   | 23 |
| 1. Wstęp .....                                                                                          | 23 |
| 2. Uzasadnienie obowiązywania zasady pierwszeństwa .....                                                | 27 |
| 6/64 Costa przeciwko ENEL .....                                                                         | 27 |
| 14/68 Walt Wilhelm i inni .....                                                                         | 31 |
| 3. Mechanizm działania zasady pierwszeństwa .....                                                       | 34 |
| 106/77 Simmenthal .....                                                                                 | 34 |
| C-10-22/97 Sprawy połączone IN.CO.GE i inni .....                                                       | 38 |
| C-213/89 Factortame .....                                                                               | 43 |
| Sprawy połączone C-397/98 i C-410/98 Metallgesellschaft i inni .....                                    | 48 |
| C-416/00 Morellato .....                                                                                | 53 |
| C-262/97 Engelbrecht .....                                                                              | 55 |
| Sprawy połączone C-286/94, C-340/95, C-401/95 i C-47/96 Garage Molenheide i inni przeciwko Belgii ..... | 61 |
| 4. Pierwszeństwo poszczególnych źródeł prawa wspólnotowego .....                                        | 69 |
| 249/85 Albako .....                                                                                     | 69 |
| C-265/03 Simutenkov .....                                                                               | 72 |
| C-171/01 Wählergruppe Gemeinsam .....                                                                   | 74 |
| 5. Akty prawa krajowego ustępujące pierwszeństwa prawu wspólnotowemu .....                              | 76 |
| 11/70 Internationale Handelsgesellschaft .....                                                          | 76 |

|                                                                                            |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| C-285/98 Kreil .....                                                                       | 78         |
| C-224/97 Ciola .....                                                                       | 83         |
| C-119/05 Lucchini Siderurgica .....                                                        | 87         |
| <b>6. Organy państw członkowskich zobowiązane do stosowania zasady pierwszeństwa .....</b> | <b>89</b>  |
| 103/88 Fratelli Costanzo .....                                                             | 89         |
| <b>7. Zastosowanie zasady pierwszeństwa w sytuacjach szczególnych .....</b>                | <b>92</b>  |
| C-198/01 Consorzio Industrie Fiammiferi (CIF) .....                                        | 92         |
| Sprawy połączone C-387/02, C-391/02 oraz C-403/02<br>Berlusconi i inni .....               | 101        |
| C-464/98 Friedrich Stefan .....                                                            | 108        |
| C-373/97 Diamantis .....                                                                   | 111        |
| C-465/93 Atlanta .....                                                                     | 117        |
| 45/76 Comet .....                                                                          | 124        |
| C-264/96 Imperial Chemical Industries plc (ICI) .....                                      | 127        |
| <b>Bibliografia .....</b>                                                                  | <b>130</b> |
| <b>II. Zasada bezpośredniej skuteczności (Monika Szwarc-Kuczer) .....</b>                  | <b>141</b> |
| <b>1. Wprowadzenie .....</b>                                                               | <b>141</b> |
| <b>2. Definicja bezpośredniej skuteczności przepisów prawa wspólnotowego .....</b>         | <b>144</b> |
| 26/62 van Gend en Loos .....                                                               | 144        |
| 28/67 Molkerei-Zentrale Westfalen .....                                                    | 150        |
| <b>3. Bezpośrednia skuteczność przepisów Traktatu .....</b>                                | <b>153</b> |
| 2/74 Reyners przeciwko Belgii .....                                                        | 153        |
| 43/75 Defrenne przeciwko SABENA .....                                                      | 157        |
| C-281/98 Angonese .....                                                                    | 161        |
| <b>4. Bezpośrednia skuteczność rozporządzeń .....</b>                                      | <b>166</b> |
| 40/69 Bollmann .....                                                                       | 166        |
| 43/71 Politi .....                                                                         | 169        |
| 93/71 Orsolina Leonesio .....                                                              | 171        |
| 34/73 Variola .....                                                                        | 175        |

|                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------|-----|
| C-253/00 Antonio Muñoz                                           | 179 |
| C-469/00 Ravil                                                   | 184 |
| <b>5. Bezpośrednia skuteczność dyrektyw</b>                      | 189 |
| 41/74 Van Duyn                                                   | 189 |
| 51/76 Verbond van Nederlandse                                    | 195 |
| 148/78 Tullio Ratti                                              | 199 |
| 8/81 Ursula Becker                                               | 202 |
| 152/84 Marshall                                                  | 207 |
| C-188/89 Foster                                                  | 215 |
| 14/86 Pretore di Salò                                            | 218 |
| 80/86 Kolpinghuis Nijmegen BV                                    | 220 |
| C-91/92 Paola Faccini Dori                                       | 222 |
| C-194/94 CIA Security International przeciwko<br>Signalson       | 226 |
| C-443/98 Unilever Italia SpA                                     | 231 |
| C-159/00 Eco-Emballages                                          | 236 |
| <b>6. Bezpośrednia skuteczność decyzji</b>                       | 239 |
| 9/70 Franz Grad                                                  | 239 |
| 156/91 Hansa Fleisch                                             | 242 |
| <b>7. Bezpośrednia skuteczność umów międzynarodowych</b>         | 245 |
| 21-24/72 International Fruit Company NV                          | 245 |
| 104/81 Kupferberg                                                | 248 |
| C-300/98 i C-392/98 Dior i in.                                   | 252 |
| C-63/99 Głoszczuk                                                | 254 |
| C-265/03 Simutenkov                                              | 259 |
| <b>8. Podsumowanie</b>                                           | 262 |
| <b>Bibliografia</b>                                              | 264 |
| <b>III. Zasada efektywności</b>                                  | 271 |
| <b>1. Pojęcie zasady efektywności (Krystyna Kowalik-Bańczyk)</b> | 271 |
| 41/74 Van Duyn                                                   | 272 |
| 1.1. Podstawy prawne zasady efektywności                         | 275 |

|                                                                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 33/76 Rewe                                                                                                                          | 275 |
| C-213/89 Factortame                                                                                                                 | 278 |
| C-453/00 Kühne&Heitz                                                                                                                | 282 |
| 1.2. Definicja zasady skuteczności                                                                                                  | 286 |
| 66, 127 i 128/79 Salumi                                                                                                             | 288 |
| 118/76 Balkan Import-Export GmbH                                                                                                    | 292 |
| C-373/97 Diamantis                                                                                                                  | 294 |
| 1.3. Zakres stosowania zasady skuteczności przez sądy                                                                               | 297 |
| 82/71 S.A.I.L.                                                                                                                      | 298 |
| C-20/92 Hubbard przeciwko Hamburger                                                                                                 | 300 |
| 94/71 Schlüter & Maack                                                                                                              | 302 |
| 1.4. Adresaci zasady efektywności                                                                                                   | 304 |
| 106/77 Simmenthal                                                                                                                   | 304 |
| 103/88 Fratelli Costanzo                                                                                                            | 307 |
| C-198/01 Consorzio Industrie Fiammiferi (CIF)                                                                                       | 310 |
| C-258/98 Carra                                                                                                                      | 315 |
| C-261/95 Palmisani                                                                                                                  | 318 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                                                                 | 321 |
| <b>2. Zasada autonomii proceduralnej państw członkowskich i jej ograniczenia wynikające z zasady efektywności (Monika Domańska)</b> | 326 |
| 2.1. Definicja zasady autonomii proceduralnej                                                                                       | 326 |
| 94/71 Schlüter & Maack                                                                                                              | 329 |
| 158/80 Rewe-Handelsgesellschaft                                                                                                     | 332 |
| 5/88 Hubert Wachauf                                                                                                                 | 337 |
| C-326/96 Levez                                                                                                                      | 342 |
| C-78/98 Preston                                                                                                                     | 348 |
| 2.2. Granice zasady autonomii proceduralnej (zakaz dyskryminacji i zasada efektywnej ochrony)                                       | 357 |
| 35/76 Simmenthal                                                                                                                    | 357 |
| C-326/96 Levez                                                                                                                      | 362 |
| Sprawy połączone C-240/98 do C-244/98 Océano                                                                                        |     |
| Grupo Editorial S.A.                                                                                                                | 369 |

|                                                                                      |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| C-336/00 Huber                                                                       | 375 |
| C-201/02 Delena Wells                                                                | 380 |
| 2.3. Zasada autonomii a zasada efektywności; relacja wyjątek–zasada                  | 385 |
| Sprawa C-285/93 Dominikanerinnen-Kloster Altenhohenau                                | 385 |
| Sprawa C-292/97 Kjell Karlsson                                                       | 390 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                  | 396 |
| <b>3. Wykładnia prowspólnotowa (tzw. pośredni skutek) (Krystyna Kowalik-Bańczyk)</b> | 404 |
| 14/83 Von Colson                                                                     | 404 |
| 3.1. Stosowanie wykładni prowspólnotowej                                             | 409 |
| C-106/89 Marleasing                                                                  | 409 |
| C-185/97 Coote                                                                       | 414 |
| 31/87 Beentjes                                                                       | 417 |
| 157/86 Murphy                                                                        | 419 |
| C-62/00 Marks&Spencer                                                                | 422 |
| C-212/04 Adeneler                                                                    | 425 |
| 3.2. Fakultatywne stosowanie wykładni prowspólnotowej                                | 431 |
| 125/88 Nijman                                                                        | 431 |
| 3.3. Ograniczenia wykładni prowspólnotowej                                           | 433 |
| 3.3.1. Zakaz wykładni <i>contra legem</i>                                            | 433 |
| C-111/97 EvoBus Austria                                                              | 433 |
| C-355/96 Silhouette                                                                  | 437 |
| C-462/99 Connect Austria                                                             | 440 |
| 3.3.2. Zakaz wykładni na niekorzyść oskarżonego w postępowaniu karnym                | 444 |
| 80/86 Kolpinghuis                                                                    | 444 |
| C-186/95 Arcaro                                                                      | 446 |
| C-367/96 Kefalas                                                                     | 450 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                  | 455 |
| <b>4. Prawo do skutecznej ochrony prawnej (Maciej Taborowski)</b>                    | 460 |
| 4.1. Wprowadzenie                                                                    | 460 |

|      |                                                                            |     |
|------|----------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4.2. | Sądy krajowe a efektywny środek ochrony prawnej .....                      | 463 |
|      | C-10 do 22/97 sprawy połączone IN.CO.GE i in. ....                         | 463 |
|      | C-467/01 Eribrand .....                                                    | 466 |
|      | C-226/99 Siples .....                                                      | 470 |
|      | C-432/05 Unibet .....                                                      | 473 |
| 4.3. | Zakres kontroli sądowej decyzji opartych na prawie<br>wspólnotowym .....   | 489 |
|      | 222/86 Heylens .....                                                       | 489 |
|      | C-97/91 Borelli przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich .....              | 492 |
|      | C-136/03 Georg Dörr .....                                                  | 494 |
|      | C-482/01 i 493/01 Orfanopoulos & Oliveri .....                             | 501 |
|      | C-92/00 Hospital Ingenieure .....                                          | 507 |
| 4.4. | Niedopuszczalność ograniczeń w zakresie procedury<br>prejudycjalnej .....  | 510 |
|      | 166/73 Rheinmuehlen .....                                                  | 510 |
|      | C-348/89 Mekanarte .....                                                   | 513 |
|      | <b>Bibliografia</b> .....                                                  | 517 |
| 5.   | <b>Dostęp do ochrony sądowej (prawo do sądu) (Maciej Taborowski)</b> ..... | 518 |
| 5.1. | Wprowadzenie .....                                                         | 518 |
| 5.2. | Dostęp do ochrony sądowej .....                                            | 520 |
|      | 222/84 Johnston .....                                                      | 520 |
|      | 222/86 Heylens .....                                                       | 527 |
|      | C-185/97 Coote .....                                                       | 533 |
|      | C-15/04 Koppensteiner .....                                                | 539 |
|      | C-462/99 Connect Austria .....                                             | 543 |
| 5.3. | Legitymacja czynna .....                                                   | 548 |
|      | C-87/90 Verholen .....                                                     | 548 |
| 5.4. | Wymóg dostępu do niezawisłego i niezależnego sądu .....                    | 552 |
|      | C- 424/99 Komisja przeciwko Republice Austrii .....                        | 552 |
| 5.5. | Dostęp do ochrony sądowej a rola sądów krajowych .....                     | 557 |
|      | C-97/91 Borelli przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich .....              | 557 |
|      | C-13/01 Safalero .....                                                     | 561 |

|                     |                                                                             |     |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------|-----|
| 5.6.                | Uprawnienia związane z dostępem do sądu .....                               | 565 |
| 5.6.1.              | Uzasadnianie decyzji .....                                                  | 565 |
|                     | C-19/92 Kraus .....                                                         | 565 |
|                     | C-70/95 Sodemare .....                                                      | 569 |
| 5.6.2.              | Koszty postępowania .....                                                   | 571 |
|                     | C-63/01 Evans .....                                                         | 571 |
| 5.6.3.              | Zakaz dyskryminacji w dostępie do sądu .....                                | 575 |
|                     | C-43/95 Data Delecta .....                                                  | 575 |
| <b>Bibliografia</b> | .....                                                                       | 578 |
| <b>6.</b>           | <b>Stosowanie środków tymczasowych (Krystyna Kowalik-Bańczyk)</b> .....     | 580 |
| 6.1.                | Brak możliwości badania ważności aktu wspólnotowego przez sąd krajowy ..... | 581 |
|                     | 314/85 Foto-Frost .....                                                     | 581 |
| 6.2.                | Środki tymczasowe – niezgodność prawa wtórnego z prawem pierwotnym .....    | 585 |
|                     | C-143/88 i C-92/89 Zuckerfabrik .....                                       | 585 |
|                     | C-465/93 Atlanta .....                                                      | 589 |
|                     | C-68/95 T. Port .....                                                       | 593 |
|                     | C-334/95 Krüger .....                                                       | 596 |
| 6.3.                | Środki tymczasowe – niezgodność prawa krajowego z prawem wspólnotowym ..... | 600 |
|                     | C-213/89 Factortame .....                                                   | 600 |
| <b>Bibliografia</b> | .....                                                                       | 605 |
| <b>7.</b>           | <b>Terminy krajowe (Maciej Taborowski)</b> .....                            | 608 |
| 7.1.                | Wprowadzenie .....                                                          | 608 |
| 7.2.                | Ogólne zasady stosowania terminów krajowych .....                           | 609 |
|                     | 45/76 Comet .....                                                           | 609 |
|                     | 33/76 Rewe .....                                                            | 613 |
| 7.3.                | Rola sądów krajowych w odniesieniu do terminów krajowych .....              | 617 |
|                     | C-125/01 Pflücke .....                                                      | 617 |
|                     | C-255/00 Grundig Italiana .....                                             | 623 |
| 7.4.                | Zasada ekwiwalencji a terminy krajowe .....                                 | 627 |

|          |                                                                                                              |     |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 4.2.     | C-34/02 Pasquini                                                                                             | 627 |
|          | C-261/95 Palmisani                                                                                           | 632 |
| 7.5.     | Zasada efektywności a terminy krajowe                                                                        | 637 |
|          | C-78/98 Preston                                                                                              | 637 |
| 7.6.     | Sytuacje szczególne dotyczące stosowania terminów krajowych                                                  | 646 |
| 7.6.1.   | Podmioty, które zostały wprowadzone w błąd                                                                   | 646 |
| 7.6.1.1. | Wyrok w sprawie Emmott i ograniczanie jego skutków                                                           | 647 |
|          | C-208/90 Emmott                                                                                              | 647 |
|          | C-338/91 Steenhorst-Neerings                                                                                 | 653 |
|          | C-188/95 Fantask                                                                                             | 656 |
|          | C-231/96 EDIS                                                                                                | 660 |
| 7.6.1.2. | Inne przykłady wprowadzenia w błąd                                                                           | 663 |
|          | C-327/00 Santex                                                                                              | 663 |
|          | C-326/96 Levez                                                                                               | 667 |
| 7.6.2.   | Niedozwolone zmiany (ustanawianie) terminów krajowych przez państwa członkowskie                             | 674 |
| 7.6.2.1. | Zakaz ustanawiania terminów krajowych odnoszących się do kwestii rozstrzygniętych przez TS                   | 675 |
|          | C-309/85 Bruno Barra                                                                                         | 675 |
|          | 240/87 C. Deville                                                                                            | 678 |
|          | C-231/96 EDIS                                                                                                | 680 |
| 7.6.2.2. | Zmiana terminów krajowych z mocą wsteczną                                                                    | 686 |
|          | C-228/96 Aprile II                                                                                           | 687 |
|          | C- 62/00 Marks & Spencer                                                                                     | 692 |
|          | C-255/00 Grundig Italiana                                                                                    | 696 |
| 7.7.     | Terminy krajowe ograniczające możliwość podnoszenia argumentów lub zarzutów związanych z prawem wspólnotowym | 700 |
|          | C-312/93 Peterbroeck                                                                                         | 700 |
|          | C-430/93 i C-431/93 sprawy połączone van Schijndel i van Veen                                                | 704 |
|          | C-473/00 Cofidis                                                                                             | 710 |
|          | C-470/99 Universale-Bau AG                                                                                   | 714 |

|                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Bibliografia</b>                                                                              | 718 |
| <b>8. Zwrot nienależnie pobranych opłat<br/>(Monika Szwarc-Kuczer, Krystyna Kowalik-Bańczyk)</b> | 722 |
| 45/76 Comet                                                                                      | 722 |
| 68/79 Hans Just                                                                                  | 725 |
| 199/82 San Giorgio                                                                               | 728 |
| 331/85, 376/85, 378/85 Jules Bianco                                                              | 732 |
| 240/87 C. Deville                                                                                | 734 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                              | 736 |
| C-231/96 EDIS                                                                                    | 736 |
| C-132/95 Bent Jensen                                                                             | 740 |
| C-397/98 i 410/98 Metallgesellschaft i in.                                                       | 745 |
| C-88/99 Roquette Frères                                                                          | 751 |
| C-255/00 Grundig                                                                                 | 756 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                              | 760 |
| <b>9. Sankcje za naruszenia prawa wspólnotowego (Justyna Łacny)</b>                              | 762 |
| 9.1. Wprowadzenie                                                                                | 762 |
| 9.2. Rodzaje sankcji za naruszenia prawa wspólnotowego                                           | 765 |
| 14/83 von Colson i Kamann                                                                        | 765 |
| C-177/88 Dekker                                                                                  | 772 |
| C-271/91 Marshall                                                                                | 776 |
| C-131/97 Carbonari                                                                               | 782 |
| 50/76 Amsterdam Bulb                                                                             | 787 |
| C-352/92 Milchwerke Köln                                                                         | 791 |
| 9.3. Problematyka sankcji karnych wymierzanych za naruszenia<br>prawa wspólnotowego              | 795 |
| 8/77 Sagulo                                                                                      | 795 |
| 203/80 Casati                                                                                    | 801 |
| C-265/88 Messner                                                                                 | 804 |
| 326/88 Hansen                                                                                    | 808 |
| 68/88 Komisja przeciwko Grecji (sprawa greckiej<br>kukurydzy)                                    | 811 |
| C-186/98 Nunes i de Matos                                                                        | 816 |

|                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| C-341/94 Allain                                                                                      | 820 |
| C-60/02 postępowanie karne przeciwko X                                                               | 823 |
| C-40/04 Yonemoto                                                                                     | 828 |
| 9.4. Sankcje finansowe nakładane na państwa członkowskie za niewykonanie wyroku ETS (art. 228 TWE)   | 831 |
| C-387/97 Komisja przeciwko Grecji                                                                    | 834 |
| C-304/02 Komisja przeciwko Francji                                                                   | 842 |
| C-177/04 Komisja przeciwko Francji                                                                   | 852 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                                  | 862 |
| <b>10. Odpowiedzialność państwa członkowskiego za naruszenie prawa wspólnotowego (Justyna Łacny)</b> | 867 |
| 60/75 Russo                                                                                          | 869 |
| C-6/90 i C-9/90 A. Francovich i D. Bonifaci                                                          | 872 |
| C-46/93 i C-48/93 Brasserie du Pêcheur i Factortame                                                  | 881 |
| C-392/93 British Telecommunication                                                                   | 902 |
| C-5/94 H. Lomas                                                                                      | 908 |
| C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 i C-190/94 E. Dillenkofer i in.                               | 913 |
| C-168/00 Leitner                                                                                     | 918 |
| C-302/97 K. Konle                                                                                    | 922 |
| C-424/97 S. Haim                                                                                     | 926 |
| C-150/99 Lindöpark                                                                                   | 932 |
| C-224/01 G. Köbler                                                                                   | 939 |
| C-173/03 Traghetti                                                                                   | 949 |
| C-511/03 Ten Kate Holding Musselkanaal BV i in.                                                      | 957 |
| <b>Bibliografia</b>                                                                                  | 961 |
| <b>11. Podnoszenie z urzędu prawa wspólnotowego (Krystyna Kowalik-Bańczyk)</b>                       | 969 |
| C-312/93 Peterbroeck                                                                                 | 969 |
| C-430/93 i C-431/93 sprawy połączone van Schijndel i van Veen                                        | 973 |
| C-87/90 Verholen                                                                                     | 977 |
| C-10 do 22/97 sprawy połączone IN.CO.GE i in.                                                        | 980 |

|                                                                                                                                          |      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| C-416/00 Morellato .....                                                                                                                 | 982  |
| C-72/95 Kraaijeveld .....                                                                                                                | 984  |
| <b>Bibliografia</b> .....                                                                                                                | 988  |
| <b>12. Prawo do równego traktowania – zakaz dyskryminacji w postępowaniu krajowym ze względu na obywatelstwo (Monika Domańska)</b> ..... | 990  |
| C-186/87 Ian Cowan .....                                                                                                                 | 992  |
| C-43/95 Data Delecta .....                                                                                                               | 996  |
| C-274/96 Horst Otto Bickel .....                                                                                                         | 1001 |
| <b>Bibliografia</b> .....                                                                                                                | 1006 |
| <b>13. Wzruszalność ostatecznych decyzji administracyjnych (Maciej Taborowski)</b> .....                                                 | 1008 |
| C-453/00 Kühne & Heitz .....                                                                                                             | 1008 |
| C-392/04 i C-422/04 i-21 sprawy połączone Germany .....                                                                                  | 1021 |
| <b>Bibliografia</b> .....                                                                                                                | 1032 |
| <b>14. Wzruszalność prawomocnych wyroków sądowych (Maciej Taborowski)</b> .....                                                          | 1034 |
| 14.1. Wzruszalność prawomocnych wyroków sądów powszechnych .....                                                                         | 1034 |
| C-234/04 Rosmarie Kapferer .....                                                                                                         | 1034 |
| 14.2. Wzruszalność prawomocnych orzeczeń sądów arbitrażowych .....                                                                       | 1034 |
| C-126/97 Eco Swiss China .....                                                                                                           | 1044 |
| <b>Bibliografia</b> .....                                                                                                                | 1049 |

## Czasopisma i Dzienniki Urzędowe

CDE — Cahiers de droit européen

CLR — Criminal Law Review

CMLR — Common Market Law Reports

CMLRev. — Common Market Law Review

Dz. U. — Dziennik Ustaw

Dz. Urz. UE — Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej

EBLR — European Business Law Review

ECLR — European Competition Law Review